

10=50271759
Лука Ћеловић

БЕОГРАД УНИВ.

Лука Ćelović И.

БЕОГРАД

БИБЛИОТЕКА
Бр. 45419

Програмни Говор бирачима I. курије.¹⁾

Господо,

Ви очекујете од мене двоје: прво, да вам растумачим зашто иступам на биралиште као самосталан кандидат, и друго, који и какав ће ми програм лебдити пред очима, ако задовољим Ваше повјерење.

Да би задовољио вашем првом захтјеву, нужно је да изнесем узроке, који су ме на тај смјели корак навели. Пошто ови узроци леже у данашњем мртвом мору нашег политичког живота, логично је да изложим пред вас своје погледе на тај политички живот, у коме се сви осјећамо незадовољни и несређени.

Да бих то могао учинити, нужно је да добро отворим очи и да рекнем сâм себи: Хоћу да размишљам, хоћу да осјећам, хоћу да дјелујем; једном ријечи хоћу да будем човјек, а не **просто оруђе**. Поставио сам питање сâм себи: Од куд морам да исповједам, да је два и два пет! Јер ако то чиним, а у то не вјерујем, онда сам лажац, а ако вјерујем, онда сам махнит. Пошто је лаж порок, који уништава достојанство човјека, а махнитост болест, која га искључује из круга разумних бића, то сам се одлучио да мислим својим властитим разумом, да осјећам својим властитим срцем, да дјелујем свом јачином своје властите воље.

И гледајући, са овом одлуком, по нашем мртвом политичком мору, опазих сјенке како по њему крстаре без циља и компаса. Међу њима уочих три и загледах се добро у њих. То су једни

¹⁾ Држан 18. (31.) августа 1913. у Градској вијећници у Сарајеву пред бирачима I. курије.

од данашњих фактора нашег политичког живота у Босни и Херцеговини, фактори, о којима хоћу данас да говорим.

Ти фактори јесу **влада** и **политичке групе**.

*

Једна је група око „Српске Ријечи“, која је истакла за свог кандидата мог многоуваженог пријатеља Дра Саву Вукановића.

Друга је група око „Народа“, која је истакла за свог кандидата мог старог познаника г. Ђорђа Пејановића.

До недавно ове двије групе бијаху заједно. Створише фамозни програм одбора 39-орице, програм кога не моглоше да науче на памет.

Према властодршцима инаугурисаше политику тајног преговарања и уцјењивања, да је назовемо **капиџик-политику**, а према народу демагошку политику ласкања — да је назовемо **севдах-политику**, — и политику обманљивања, — да је назовемо **фурбо** или **алчак-политику**.

Од све три ове политике створи се један **систем**, чије се штетно дјеловање осјећа у Сабору и изван Сабора.

Капиџик-политика сијаше своје сјеме: међусобно сумњичење и клеветање, а у народу неповјерење; убијање посланичког угледа према доли и према гори; сијаше сјеме за личним благостањем, похлепу, која створи ривалство у самом крилу ове групе, што се бијаше сложила као рогови у врећи — не у интересу Српског Народа, како они то прогласише, него у интересу неких појединаца, који без овог кооперисања не би никад могли да засједну на посланичку столицу.

Севдах-политика развијаше у масама штетни инстинкт непоштовања према народној елити и њиховом раду, убијаше у масама вољу за усавршавањем и напредовањем. Ова политика даде слободан мах ниским инстинктима међусобног непоштовања, злобе и пакости. Она развијаше неискреност до подлости, а њени протектори се мало брињаху о истинитости ових ријечи: „Ласкање

масама је исто тако подла ствар као и ласкање властодршцима“ (Гентц).

Алчак-политика уз капицик-политику пољуља још јаче вјеру у поштење народних посланика, вјеру у њихову моћ и у моћ Сабора.

Стварање Одбора 39-орице је први акт алчак-политике. Јер, ко се још живо не сјећа оних измијењених јавних писама између једних и других, у којима се називаху најпогрднијим именима. И — за 24 сата се скупише у једно коло, објавивши народу, да су то учинили у интересу Српства, како би могли заједнички да уђу у изборе. Чудна ствар кад конфесион. кључ је одредио сталан број мандата, који морају Србима припасти, макар триста кандидата ушло у изборе. Народу је требало да се баци луг у очи; а у самој истини повод овом неприродном коалирању најжешћих противника био је овај: ако се не коалирамо, народ ће изабрати многе људе, које ми лично не трпимо; а од нас многи не ће бити од народа изабран. Овако ће наша једина група поставити кандидате, које ћемо ми именовати. И збиља у Сабор уђоше многи посланици, за које се никад не може рећи, да су изабрати, него просто **именовани**. Овим првим актом би учињен први атентат на слободу избора, — атентат, кога приправише баш они људи, који се данас купе око „Народа“ и који се непрестано размеђу својим демократским идејама.

Ко се још живо не сјећа оне фурбо-махинације т. з. Српског Клуба при гласању за откуп кметова. Просто су подијелили улоге. Главни махер их подијели у двије чете: једна, која је популарнија у народу и јачих леђа гласаше **за** факултативни откуп, а друга **против**. А послије гласања, што би било природно, да се раздвоје, — облигаторни откуп је био главна тачка њиховог заједничког програма — они остадоше мирно под једном капом. Ствар је јасна: требало је истодобно угодити властодршцима и опрати се пред Народом.

Интересантан је рад ових група и изван Сабора. Мјесто да велики дио свога времена посвете раду на политичком васпитању Народа приправ-

љајући га за прави уставни живот, а они обила-
жаху своје котаре, попут каквих паша, примајући
тужбе и молбе, од којих врло мали дио би усли-
шан. Многи молитељи и тужитељи не добивши
ништа, упућиваху своје молбе жандарским вахмај-
сторима, предстојницима, на које за кратко ври-
јеме добиваху повољне одговоре. Оваке чињенице
убише још јаче углед у народне посланике, који
се размећаху пред народом како су они сила.
Мјесто тог размећања много би боље учинили, да
су му приказали скученост нашег устава, тумачећи
му, шта значи прави слободни устав и за што
треба да се сваки син ове земље бори.

Одбор 39-орице је презрео многе ваљане и већ
опробане Србе на културном и политичком пољу
Српског Народа у овим земљама, и поставио за
кандидате бивше котарске предстојнике и
многе друге, за које се никад није чуло у јавном
животу и који су могли за цијелог досадањег са-
борског засједања мјесто себе поставити своје фо-
тографије. Но, и то нијесу они чињели! Напросто
ни долазили нијесу на сједнице, тако, да смо били
толико пута очевидци, гдје се сједнице не могу
да одржавају „због недовољног броја народних по-
сланика“. А ти исти народни посланици мирно
скупљаху своје дневнице, које не заслуживаху. За
неке чак причају да су долазили у Сарајево само
да четири-недјељне дневнице дигну, а онда се
мирно враћали у своја мјеста. Зли језици говоре,
да је то био и први потписник на прогласу „Наро-
дове“ групе за избор г. Пејановића. И „Народу“
ништа не смета, да се у истом броју хвали, како
су у Сабору радили само његови људи!...

Само једна мала чета у овом заједничком
колу Срба посланика, револтирана овим ниским
системом, одгурну од себе и капицик-и сев-
дах-и алчак-политику, окупишви се око
поштене пјесничке душе Петра Кочића. У хатар
истине морамо истакнути да су то учинили с истог
разлога и гг. др. Ристо Божић и др. Урош Круљ,
који — изгледа — нема одважности да се отргне
од „Народове“ групе, коју је на својим леђима по-
дигао.

Остали остадоше заједно подваљујући једни другима, а истодобно народу и властодршцима.

И дође час да се и они раздвоје. Једни загрлише више капицик-политику, а други севдах-алчак-политику. Први се окупише око „Српске Ријечи“, а други око „Народа“.

Прва група, зар уморна од севдаха, остаде вјерна капицик-политици. И настави се капицик ашиковање између ових и властодржаца, ашиковање, које се разви у заруке т. зв. „радне већине“. И радна већина избаци на арену своје младо чедо, многопоштованог дра Саву Вукановића, чедо, чије се рођење објави из Саборске Канцеларије ситним ферманом пресвијетлог господина Војислава Шоле. И би му позван за кума кот. предстојник г. Коста Ђуковић.

Па шта да кажем о овој групи, која оста вјерна само капицик-политици? Имао бих шта, али не ћу. Нећу из искреног поштовања спрам заслужних Срба, који се налазе у овој групи; и нећу из пијетета прама њојзи самој; јер је гледам, њу као групу, како издише, и већ слушам прве звуке њене лабудове пјесме, што се кроз расклимани, маховином обрасли капицик, мијеша са прижељкивањем бумбула и — цвркутом од бурека. Нећу о њој да говорим и због кума поштованом господина Косте Ђуковића, који већ брише своје бисер сузе — чевром из музеума.

Позабавићу се тим више са творцем севдах-алчак-политике, са групом која је око „Народа“, која баш поводом овога избора избаци неискрену ријеч опозиција.

Неискрену, јер још ничим не показа, да је опозиција. А још мању гаранцију даје, да ће подносити и најмање жртве, које ја већ давно требала да подноси.

То је опозиција, која се роди, кад и радна већина, — то је радна опозиција, pendant радне већине. Та, боже мој, како би радила „радна већина“ кад „опозиције“ не би имала?

Да се разумијемо.

Група око „Народа“ вјечито пјева стару пјесму, да стоји „на програму Организације“, кога је за-

мијенила „програмом 39-орице“. И збиља она на њему стоји, — али га у живот не проводи. Она се задовољава, да о њему расправља, а противно ради: „Ја сам противан буџету, али гласам за буџет“, — тако је казао један њезин представник у Сабору приликом дебате о буџету.

Ова реченица врло добро освјетљује карактер једне несређене групе око „Народа“, која се хоће да назове опозиција.

Ова група досад је цијелим својим радом показала баш противан карактер и противна својства једне опозиције. Јер чисти **карактер** једне опозиционалне политике састоји се у категоричном одбијању свију трансакција, свију полумјера; њезин се карактер испољава баш у томе, што она испуњава своје принципе до краја. Њезина **својства** јесу: неодољива жеља за правду и за истину; тврда вјера у будућност, великодушни презир за потешкоће, и за двомисленост; својевољно непознавање запријека, навика да брзо добро уочи чињенице и да не води никаква рачуна о пролазним мијенама јавног мњења. Чврста њезина **одлука** се састоји баш у томе, да иде правим, а не заобилазним путем, да никад не узмиче, да никад не пође странпутицом, да се никад не зауставља: „**Све или ништа**“, то је девиза чисте опозиције.

Опозиционална политика се не смије бавити никаквим уступцима ни јунктима, нити се смије потпуно задовољити све дотле, док не удовољи до краја својим принципима.

Досадањи рад групе око „Народа“ далеко је од рада чисте опозиције. Још мање има изгледа да ће бити он то у будућности. Зашто? За то, што ни ова група нија никаква организована партија. То је било до сад апсолутистичко коло људи, које окупља око себе добричине и мамелуке, да причају о тобожњој њезиној снази и упливу. То је друштво за међусобно потпомагање и међусобно

хваљење, сервус-друштво за међусобно ухљебије. Ова група присваја себи монопол памети, монопол рада на политичком пољу, монопол патриотизма. Попут Арманде у једном Молијеровом комаду, она довикује: „Nul n' aura de l' esprit que nous et nos amis“!“. Ко се год усуди да ради без њезина благослова, тај је сигуран, да ће га назвати глупаном и незналицом.

Усуди ли се ко да дигне свој оправдани глас против ње, групе око „Народа“, онда се она не устручава ни од оних средстава, којима се служе људи незавидног кова. Чим се осјети у опасности или се опије завишћу и осветом, она истави преда се штит „Српство“ и загрми: „Пљуните га, то је издајник“. Тако исто раде и наши властодршци, када хоће да умлате каквог честитог и за њих опасног Србина: стављају преда се неприкосновени плашт Државе и загрме: „Ухватите га, то је велики издајник“. Ова несталожена група заборавља, да је клеветање пред народом много подлије од клеветања пред властодршцима. Ова група попут Луја XIV., који говораше: „L' Etat c' est moi“, и она идентификујући се са Српским Народом, непрестано труби: „Српски Народ, то сам ја“. Ко жигоше њу, тај жигоше Српски Народ. Али, да како, ко жигоше Српски Народ, она неће за то да подноси жртава. Жртве, то је кулук Српског Народа, и оне треба да се подносе на олтар неприкосновеној групе „Народа“. На основу ове логике они и позивљу Србе бираче, да гласају за њиховог кандидата г. Пејановића: „У интересу и ради више потребе нашег националног морала (читај групе око „Народа“) гласајте Срби бирачи за г. Пејановића,“ тако они довикују народу у своме прогласу... Не заборавите, Господо, да је ово прва „жртва“ наше радне опозиције! А какве ће тек „жртве“ послуже да настану? Можда захтјев за фотел кога одјелног предстојника?... Боже дај, да се преваримо.

Група око „Народа“ бјежи од свјетлости: она не трпи јавне критике ни контроле. Њено је оружје презир прама свему, што од ње или њеног благослова не потиче. Мислити слободно, само је њој

дозвољено. Она је *par excellence* слика и прилика једне апсолутистичке власти, којој — на срећу Српског Народа у овим земљама — недостају средства с којим се може да служи једна назадна власт. Средства, која јој стоје на располагању, она употребљава да не може боље бити. Код ње ћете опазити суху културу мозга — она је прави академски фонограф. Али, култура срца је далеко од ње, — култура, без које нема здраве енергије и без које се не може ни замислити дух опозиције.

Г о с п о д о,

Код оваког стања ствари, није се чудити, да и трећи, Сабору неодговорни фактор, може да ради шта хоће. Политички систем апсолутистичке власти се нема зашто бојати поред политичких система, који данас владају у нашим политичким групама. Капицик-севдах- и алчак-политика славе и код владе свој триумф. И овдје има друштво за међусобно хваљење и потпомагање, сервус-друштво за положаје и ухљебије. Тешки јарам овог друштва добро осјећају многи честити и ваљани чиновници и учитељи, чије незадовољство до очајања расте. И овдје доживљујете сличне махинације. Усудили се ко у народу, да дигне свој глас против коме властодржцу, па макар он био и властодршчић у каквом забаченом крају у унутрашњости, нек се нада скором жигу велеиздајника. Ако такав глас не одјекне, он се често пута навија као кукавица на сату: та, боже мој, без велеиздајничких афера, каријере се тешко стварају. Угушивање слободне ријечи и клеветања на дневном су реду. У томе се натјече с групом око „Народа“. Систем данашње владе не трпи у своме колу људе широких погледа: Он у томе гледа опасност по дисциплину. А ту опасност не види, када је приликом ових избора упрегао у своја кола многе чиновнике, — неке против њихове воље, да кортешују за госп. Вукановића! А шта ће тек да буде, кад она уђе у опште изборе?

Програм политичког рада данашње владе не постоји: та она је вјеран израз данашњих сервус-

Luka Ćelović

БЕОГРАД

група у земљи. Стога она најмање влада; она само оперише, и то оперише са пољубањем дјетета или преживљелог старца. Шта више, она показује често абулију, која кадкад манифестује своје нервозне трзаје.

Узрок њезиној немоћи не лежи толико у неспособности њезиних фактора, колико у њезином скроз подређеном положају. Она је слична ђаку у школској клупи, који је окренуо лице према учитељима, ривалима изван Босне и Херцеговине, а леђа нашем Сабору. Забадава је Сабор пита, она му не одговара, јер му није одговорна. Тек када јој учитељи издаду налог, она се окрене и по налогу појединим групама или појединцима баца осмјехе и концесије или проглашује — крња „изнимна стања!“...

И неко се чуди, што је народ у Босни и Херцеговини окренуо своја леђа влади?... Окрени се ти мени, па ћу и ја теби — добро јој вели народ. — Влада се брани својим угледом, па му вели: „Окрени се ти мени, па ћу онда ја теби?“ — Поред своје најбоље воље не могу, јер нисам слободан а ти си моћна, дигни се и дођи ми у загрљај, помирљиво јој вели народ. А влада ћути на то, и у себи шапуће: „Јадна ми моја моћ, када сам затворена у подруму, а више мене се два висока ката дижу“. И из подрума када је нико не чује, тужно пјевуцка: „Јад јадујем, ником не казујем!“

Али за то често пута својом иницијативом и интригама својих експонената другима јад задаје. У нашим данашњим групама нема ни моралне ни организаторне снаге, да се тим јадима с успјехом одупиру. У њима нема ни толико моћи, да влади уврте оне Гетеове ријечи: „Welche Regierung die beste sei? Diejenige, die lehrt uns selbst zu regieren.“

Г о с п о д о,

У нашој поносној Босни и кршној Херцеговини влада није Влада, а држи се у пози Владе; сабор није Сабор, а држи се у пози Сабора; политичке странке нијесу Странке, а држе се у пози странака. Како видите слика је комична, кад не

би била трагична, — и ми би са Бомаршеовим Фигаром могли да рекнемо: „Хитим да се смијем... од страха да не бих морао плакати“.

Влада је у самој ствари филијала двају ривалних влада, које дуелирајући се међусобно, ударају плочтимице по народним леђима. Сабор је у самој ствари меџлис, у коме су права посланика једнака правима чланова меџлиса. Политичке странке су у самој ствари несређене групе без моралне и организаторне снаге, без сталног програма и одређене тактике.

Је ли се онда чудити, што један човјек, који је одлучио да мисли својом главом, иступа на биралиште сâм, пун вјере, да ће пробудити жељу код многих, да својим главама мисле. Тај човјек је, како га назва ванредно издање веома писменог „Чиновничког Листа“ „бијела врана“: али не бијела врана (како то „Beamte-Zeitung“ прориче), која ће остати осамљена; не, она је пуна вјере и наде, да ће изазвати жељу код многих црних врана, на и код оних што стоје у пози пауна, да и оне побие ле.

Г о с п о д о,

Пред овим летимичким погледом на данашње мртво море нашег политичког живота ја не очајавам. Напротив. Ја над њим гледам свијетле зраке наше будућности, — зраке, које ће бити и главне етапе наше политичке еволуције.

Прва етапа: У јавном политичком животу Босне и Херцеговине организовање странака **не** по конфесијама, **нити** на основу којих досадањих група, него на основу нових утврђених програма, који су проткани политичким принципима и партијском тактиком.

Стварање оваких странака даће више снаге и полета и српским аутономним и приватним установама, гдје ће интелегентнији Срби, макар којој политичкој странци припадали, да заједнички раде.

С интерконфесионалним политичким странкама ће нестати данашњих несређених група, које

су руковођене више личним мотивима него политичким принципима.

Друга етапа: Овако организоване странке биће у стању, да извојују уставне слободе и пред Сабор доведу одговорну владу. Само оваке странке моће имати снаге да даду слобод-ног полета својој одговорној влади.

Организовањем странака, мало по мало, ишчез-нуће стерилна борба против личности и настаће борба против система.

Г о с п о д о,

С обзиром на ове етапе, и актуелни програм мога рада у Сабору, ако бих вашим повјерењем у њ ушао, могу да сведем у главном на ово:

1. Укидање конфесијоналног кључа.
2. Облигаторни откуп кметова.
3. Одговорност владе.
4. Ревизија закона о слободи штампе.

У погледу интереса I. курије:

1. Санкционисање закона о чиновничким пенсијама.

2. Испуњење жеља учитеља, свештеника и чиновника, — жеља, које су изнесене у њи-ховим меморандумима.

3. Потпомагање приватне иницијативе од стране државе.

Г о с п о д о,

С овим завршујем, увјерен, да сте схватили моју жељу, — жељу да свом силом своје душе навратим један бистри поточић кроз ово наше да-нашње политичко мртво море, не би ли изазвао бујну бистру ријеку, да га пробуди и прочисти.

При томе ће ме вазда водити Истина и Правда, — Љубав и Вјера у нашу бољу бу-дућност.

Мој одговор листу „Народу“.

Поводом моје кандидатуре за посланичко мјесто у I. курији, лист „Народ“, што излази у Сарајеву и око кога се купи једна школована, али на жалост врло неваспитана група људи, — чији су појмови о моралу и поштењу врло скучени, — дотакла се у свом 318. и 322. броју и моје части употријебивши при том два своја уобичајена порока: лаж и клевету.

Биљешка, што је изишла у 318. броју 1913. гласи овако :

Тужни кандидат.

Г. Ђорђо А. Чокорило тужно јавља својој родбини пријатељима, знанцима, а узгред Српском Народу, да жели бити — посланик. **Десет година био је без посла и занимања**, и ако је баш могао остати учитељем и вршити ту узвишену задаћу. Али упропастила га је амбиција без муниције. И сада под старе дане жели бар да донекле осигура екзистенцију. За то би упутније било да је апелирао у прогласу на милосрђе него на своју Истину и Правду. Оне су код њега врло мале, морало би се при истраживању употребити врло велики микроскопи. А српска елита, како он рече, нема баш за то воље.

Друга биљешка, што је изашла у 322. броју „Народа“ је ова:

Тешка напаст.

Туже нам се многи да не могу да дахну од Чокорила и његова брбљања. Свијет просто бјежи од њега и његове напасти. Разлети се на све стране, фата појединце, пише и буши на све начине. Овај политички камелеон шири о себи невјеројатне ствари. У четири ока прича стално како је он задужио Српство, које га треба да издржава обилно и господски. Наравно да заборави рећи како је он, велики Србин опозиционалац, доспио у уредништво „Вечерњег Сарајевског Листа“ и зашто је ту радио свим силама баш против Српства. Он заборавља да напомене зашто се кандидује, ко га је на то упутио и ко га помаже.

Ја се не бих ни обазирао на дјетињска чаврљања и чаршијска наклапања веселог „Народа“,

кад у овим биљешкама не би било ових реченица: „Десет година је био без посла и занимања“...“ За тим: „Наравно да заборави рећи и т. д.....“

Интересантно је и карактеристично по групу око „Народа“, да она сматра рад на књижевном и политичко-националном пољу „рад без посла и занимања“. А још је карактеристичније, да су неки од тих људи баш у том размаку од десет година скупа са мном радили и борили се за националне идеале.

А да се види, у колико одговарају истини тврдње „Народове“, приморан сам да изнесем ово:

Мој се скромни рад, кроз то вријеме овако развијао: Кад сам год. 1901. оставио учитељску службу, положивши двије године дана прије тога, испит за више грађанске школе у Загребу, отишао сам у Цирих, а касније у Женеву. Ту сам похађао филозофски факултет два семестра, а након тога продужио своје студије, као редован ђак, на Сорбони у Паризу. Кад се покренула „Српска Ријеч“, у Сарајеву, прекинуо сам своје студије и дошао као њезин главни сарадник, радећи скупа са г. Васиљем Грђићем, који је један од главних у данашњој групи око „Народа“. Тај рад је био један од најидеалнијих у моме животу, као и у животу г. Васиља Грђића, који је горњу биљешку у одсуству уредника пропустио у 318. броју „Народа“. Из солидарности спрам тадањем другу г. Васиљу Грђићу, ја остављам „Српску Ријеч“ и у највећој оскудици, по савјету неких данашњих људи у групи око „Народа“, одох у Београд, гдје сам у три мјесеца издао двије своје књиге, од којих је прва: „Значај културне борбе у Француској“, (рађена за вријеме мојих студија у Паризу), награђена од Коларчеве Задужбине. Са новцем добивеним од тих књига упутио сам се у Чикаго, у Америку, како бих наставио мој политички рад у истоме правцу. Мој „рад без посла и занимања“ нека суде они, који су читали „Уједињено Српство“, кога сам у Чикагу покренуо и уређивао, и нека суде они честити Срби у Америци, који су ме при мом поласку из Америке обилно наградили

и омогућили, де продужим своје студије у Паризу. И одатле сам био бесплатни дописник „Народу“, који је тада излазио у Мостару и око кога бијаше ова иста група, — за коју никад ни у сну нијесам сањао, да може бити толико ниска, подла и лична, каква је у истини. Њезина подлост се већ опажа, када она отпочимље у „Народу“ недостојну кампању против поштеног човјека и честитог Србина Петра Кочића, и то баш у оно доба, када је овај човјек труно у бањалучкој тамници... Ја сам био при завршетку својих студија и пред докторатом, када се прогласи анексија Босне и Херцеговине.... Послије анексије вратих се у своју домовину, с намјером да уђем у коју аутономну или приватну службу, одакле бих могао слободније радити на културно-политичком пољу нашега народа у Б. и Х.... Изузевши Дра Уроша Круља, сви око „Народа“, па и г. Васиљ Грђић, рекоше: „Хајде у владину службу! Ми требамо тамо наших људи!...“. Ја сам се упрепастио и схватио сам њихов циљ: њима је било стало до тога да ме „компромитују“. Шта их је на то руководило?... Одговор бих могао дати, али сматрам, да још није вријеме за то, — није у интересу наше опште ствари... Успркос мојој скрајњој биједи, не хтједох их послушати. — Прва два мјесеца сам све силе употребио да дођем до службе у свом родном мјесту, Мостару, узалуд!... И дошао сам у Сарајево, компетовао за надзорника српских школа у Тузли — ниједног гласа добио нијесам. Након пет мјесеци моралне и физичке патње, задужујући се, замолио сам „Просвјету“ да јој уредим календар. На све јаде једва су пристали на то, да ми даду у ту сврху мали предужам. Скоро три пуна мјесеца, радећи дневно по 14—16 сати, довршио сам Календар. Вас изморен, малаксао, молио сам их, да ми даду остатак од погођене заслуге. Одговори ли су, да не могу све дотле, док не добију од пододбора новац за продате календаре... Толико је далеко ишло, да сам најпошље за своју зараду апелирао на осјећаје добротинства, али они су остали при своме... У Одбору су били главни људи из групе „Народа“, — који су вјечно савјетовали: „Хајде у владину

службу!...“ И свјестан њиховог циља, вјерујући у свој карактер, у Бога и у Правду, — ја сам отишао у владину службу, да удовољим њиховом непатриотском и нечовјечном циљу... Отишао сам барону Питнеру, с којим су неки људи у групи „Народа“ били добри познаници, — а нарочито др. Никола Стојановић, вођа групе око „Народа“. — И барон Питнер ме је дочекао са триумфалним осмјехом на лицу и изишао на сусрет с овим ријечима: „Ми сад покрећемо „Вечерњи Сарајевски Лист“, који ће да заступа културне и економске интересе у земљи. За сваку конфесију биће по један уредник као заступник њихових интереса. И то ће мјесто вама да одговара“. Рекао ми је и услове: 300 К мјесечне плате и посебно хонорисање фељтона“. — Ја сам му рекао да ми да три дана рока за премишљање... Након три дана смо склопили погодбу, која се састојала у томе, да ја нијесам обвезан ништа по наредби ма кога написати, што би вријеђало моје националне осјећаје... Кроз то вријеме ја сам покренуо своју ревију „Трговачко-Занатлијски Гласник“, која ми ја уз дописивање у стране листове омогућила да већ прије годину и по дана будем самосталан и независан човјек, стојећи све до данас далеко од политике...

Дакле, господо око „Народа“, захваљујем вашем „јуначком дјелу“, да сам доспио у уредништво „Вечерњег Сарајевског Листа“, у коме су писали и ваши прапорци, и који је био више безбојан, него политички лист.

Односно одвратне тврдње, да сам ту „радио свим силама баш против Српства“, ја вас оптужујем пред Богом и пред људима и сматрам, да је ово клеветање истог калибра као клеветање Ђорђа Настића... А кад би била ваша тврдња истинита, гдје бијасте ви, лажни чувари Српства, да жигошете таког човјека, који је „свим силама радио против Српства?!“... Уједно вам поручујем, да за сваку своју реченицу, која је штампана ма гдје, зацрвенили нећу ни као Србин ни као поштен човјек. Истина и Правда то су моје оружје, а ваше је лаж и клевета, с којим пороцима сте већ далеко дотјерали... Јадници!...